

Nemzeti Társalkodó

MOLOZSVÁRT

3-ik szám.

PENTEKEN,

Jan. 19én

Tartalom: A' vén Márton (folytatás). Irodalom. Néhány szó általános megalapult általános gyermeknevelési hiányok körül magyar szülőkhez. Irta Schoepf August.

A' VÉN MÁRTON.

II.

A' vén Márton elbeszéli élete történetét.

(Folytatás.)

Szépen megkövetem a' tens urakat, én csak egy szegény kórkatona vagyok, kinek fél lábom a' koporsóban, a' másik fél pedig Beremel mellett a' Styr vize bal partján maradt ezelőtt 13 évvel. Az volt ám a' meleg nap, terenggett! pedig aprilis közepén volt*) Háromszor támadott meg minket a' muszka, 's mi mind a' háromszor visszavertük: 's pedig négyszer annyian is voltak mint mi. De látták volna az urak tábornokunkat, az volt az ember a' talpán! mi a' seregnél csak ágyuszállítónak neveztük,**) bezzeg az nem a' házból commandirozott, hanem legelől ment kivont karddal, 's kiáltotta: utánam fiaim! 's mi mentünk mint a' fergeteg, 's úgy szélllyel szórtuk az ellenséget mint a' polyvát.

*) Aprilis 19. 1831.

**) Dwerniczki.

Egy kartács-golyó elhordotta a' fél lábomat, 's ha a' megholdogult tens urfi nem lett volna,—Isten nyugtassa meg!—ott veszttem volna magam is. —Nó de lássa az ember a' vén feleségöt, az urak még tán azt sem tudják ki volt a' boldogult tens urfi. Szépen megkövetem, én azt gondoltam az egész világnak kell őt ismerni, olyan jó, olyan nemes szívű áldott lélek volt és még is olyan szerencsétlen! Isten látja lelkemet én csak egy szegény kórkatona vagyok, de sokszor mondtam a' tens urfinak: volnék én király ő felsége, tudnám én mit csinálnék! „Nós mit tenne kend Márton bátya?“ így szólott a' tens urfi, mert soha sem tegezett „hát én bizon—felelék—a' tens urfit főispánnak vagy consiliariusnak tenném. Meg is érdemlette volna úgy mint akárki, 's gondolják hogy mi lett?) doktor. No hiszen az igaz hogy a' doktorság is szép dolog, de én csak úgy gondolom hogy szegény legénynek való kenyér, 's nem az olyannak, kinek más fél faluja van, mint a' tens urfinak volt. Oh istenem mikor eszembe jut a' keresztelője, millyen nagy öröm volt akkor az egész udvarban, szegény öreg tens urnak millyen jó kedve volt hogy fiu örököse született, millyen nagy vendégség, drága borok, czifra selyem köntösök,—'s azután mikor a' temetőbe kivittük egy fehér deszka koporsóban, millyen meg takaró sem volt; 's mind ezt egy

leányért, egy leányért, kit—no de ő is meglakolt szegény feje—isten legyen irgalmas lelkének!

Szépen megkövetem az urakat hogy olyan össze vissza beszélék, de én csak egy szegény kórkatona vagyok, a' ki nem sokat tanultam 's pedig dicsekedés nélkül szólva apám iskolamester volt Durakfalván az öreg Duraki tens ur jóságában; de nekem eszem mindég inkább járt a' puskán 's a' vadász kutyákon mint a' könyveken, 's mint-hogy az öreg tens ur is erősen szerette a' vadászatot, 's a' vadászkutyákat, hát engemet is megszeretett 's megfogadott vadászának. Apám eleget ellenzette mert erővel papot akart belőlem csinálni; de az öreg tens ur azt mondta hogy a' természetet vasvillával sem lehet erőltetni. Elég az hozzá hogy én udvari vadász lettem, és dicsekedés nélkül szólva nem sokára úgy megnyertem az öreg tens ur kedvét, hogy egy nap sem tudott nálam nélkül lenni. Napokig oda voltunk vadászni a' hegyek között, mert az urnak nem volt nyugta otthon, nem azért mintha nem szerette volna nőjét, hanem lássák az urak nem volt gyermeke 's ez busitotta. Én mindég vigasztaltam hogy még nem késő; nem tudja az ember mellyik bokorbul ugrik elő a' nyul, 's hát esztendő sem telik belé 's egy reggel behivat a' tens ur 's így szól hozzám: „no Márton most ugyan tégy ki magadért, vedd a' puskát 's harcsát is vidd el magaddal,—szépen megkövetem így hívták egy igen kedves vadász-ebét uramnak nagy széles szájáról—vad nélkül haza ne jöjj mert kell a'—keresztelőre.“ Vivát! kiáltám, hát mi van tens ur? „fiu, Márton, fiu!“ vivát! kiáltám másodszor 's vivát! harmadszor is az udvaron, 's az egész cselédség még a' bivalos is utánam kiáltotta, mert mindenik részt vett urunk örömeiben. De ő szegény nem sokáig örvendhetett kedves Lajosában,—mert így hívták az urfit—2 esztendő mulva előbb a' tens asszony 's néhány holnáppal azután maga a' tens ur is—szépen megkövetem—meghaláloztak. Ekkor azután eljöttek valami urak, 's mindent felirtak, lepecsételtek, a' házban, a' kamarában, a' hiuban, a' pinczében, csak egy hordót nem, mellyben igen finom bor volt, 's azt nem is volt szükség lepecsételni mert csak hamar kiürült. Árkosi ur, egy távolról való atyafi, mint tutor, haszonbérbe adta a' jóságot egy zsidónak, Lajos urfit pedig elvitte magával, 's

azonkívül engemet és harcsát is—igy hagyta meg az öreg tens ur, a' mint hallottam, végrendeletében.—Oh istenem millyen nehéz megválni attól a' helytől, hol az ember születet's gyermekkorát töltötte! mikor a' falu márt hátunk megett maradt 's egy kanyarodónál a' torony gombja is eltűnt, úgy tetszett mintha a' szívembe lőttek volna; 's pedig engemet sem kötött már akkor semmi is e' helyhez, mert szüléim is elhaltak volt, csak sirokat hagytam hátra, 's maga a' falu is egy nagy sirnak tetszett nekem, mellybe ifjuságom esztendei 's minden a' mit szerettem, temetve van! Azonban Lajos urfi mindezekből mit sem érzett; ő hamar belé találta magát új körülményeibe, annyival inkább hogy Árkosi urékban szerető gyámszülékre, 's a' nálánál csak egy évvel idősebb Árkosi Károlyban vig játszó pajtásra talált. No hiszen, a' mi engemet illet, nekem sem folyt rosszul dolgom: ott volt puskám, harcsa, 's aztán,—szépen megkövetem én most csak egy szegény vén kórkatona vagyok, de akkor még lábom helyén volt, 's kapott rajtam a' szem és—és Árkosiné tens asszony szobaleánya Kati, takaros egy kis leány volt, 's aztán minden embernek van egy bolond esztendeje, én sem voltam jobb a' deákné vásznánál. No de, igazán mondják: ifjuság bolondság, 's szerelmeshez ne menj tanácsot kérdeni, mert én is elég ostobaságot követtem el. Így folyt az idő Árkoson egy darabig, a' kis urfiak játszottak, én vadásztam és szerelmeskedtem, mig Lajos urfi 8 éves lett; akkor nagy változás történt a' háznál: a' tens asszony meghalt, Árkosi ur az urfiakkal együtt beköltözött Kolozsvárra, 's engemet és Katit is behozott. Jó éjszakát szép falusi élet, jó éjszakát árnyékos zöld erdők, mosolygó szép völgyek, és sima zöld pázsintos rét; ezek mind eltűntek 's helyettök kő, csak hideg kő veszen körül. Bocssássa meg isten de mikor a' tordakapun behajtottunk, 's megláttam azt a' sok rakásra hordott követ 's a' szekér döcögéséről érzettem hogy még a' föld is kővel van kirakva, 's megláttam ott a' templom előtt azokat a' kő-embereket, azt hittem hogy itt minden kőből van, még az emberek is. Ugy tetszett nekem mintha rab lennék kit tömlöczbe zártak, 's mikor vagy egy órkatonát láttam, ki őrhelyén puskájával fel 's alá sétált, úgy képzeltem mintha az engemet ő-

rizne hogy el ne szökjem. Azóta sok országot bejártam, láttam nagy városokat 's laktam is bennök; de szívem most is mindegyre ki a' szabadba vágyik, a' természet ölébe! Oh a' ki a' vén Mártonnak egy kunyhót adna, messze messze innen egy erdő aljában hús forrás mellett; avagy legalább egy sírhelyet a' megholtnak, mint áldanám én azt! De nem vagyok én igazán vén gyermek? álmodok kecségettem magamat, mellyekről tudom hogy soha nem teljesülnek. Árkosi ur egy darabig valóságos remete életet élt a' városban, látogatást se nem adott se nem fogadott el, nekem az alatt elég időm volt a' várost beharangolni. Ez így ment egy ideig, míg nem egy bizonyos báró Kényei, — hogy a' manó vitte volna el — a' házhoz bejárás kezdett lenni. Ettől fogva Árkosi urban nagy változás ment végbe; ő a' ki azelőtt a' szobából is alig mozdult ki, most már társaságokba kezdett járni, gondosabban sőt czifrán öltözködött, vendégeket hívott, vacsorákat adott, 's mihelyt egyszer így kezdette, jöttek a' vendégek hivatlanul is, 's egész koresuma lett házunkból. Bezzeg volt drága kelete a' pezgőnek, alig győztem hordani; egész éjjeleken keresztül folyt a' kártyázás 's dorbézolás, 's ott viradtak meg az asztal mellett. Én a' ki az efélékhez nem szoktam, lefeküdtem maga idejében, ugy is egy új lokajt — vagy mi a' manónak nevezik, — fogadott volt még rajtam kívül a' tens ur, én igen falusi voltam olyan előkelő uraknak fenn szolgálni. De nekem fájt, midőn láttam mennyi felől csalják lopják gazdám, 's hogy szívják ezek a' városi vérszívók az erszényét. Sokszor csováltam fejemet, 's gondoltam magamban: mi lesz ennek vége? Egyszer egy este, miután a' tens ur Kényei báróval együtt egy muzsikás szaréba, szépen megkövetem, szekerezett 's csak én maradtam hon Katal a' gyermekeknél, Kati félre hívott 's így szólott titkolózva: „Mártonkám, mondjak egy nagy ujságot?“ Én megörvendettem 's mondek: talán bizony visszamegyünk Arkosra? „Dehogy, sőt ezentul kezdődik még az igazi városi élet — no nem találod ki? — gazdánk házasodik és pedig báró kisasszonyt báró Kényei Zsófi veszi. Az igaz hogy vénecske, azt sem mondhatnám hogy szép lenne, 's e' mellett szegény is, — de báró. Isten látja lelkemet, én csak egy szegény kórkatona vagyok, de a' szívem mindég helyén

volt, 's mikor láttam hogy Kati ezt olyan nevetve mondja, szörnyen felbosszankodtam, 's megkövetem szépen, elkáromkodtam magamat, a' mi pedig nem szokásom: vigyen az ..... g báróddal 's ostoba tréfáddal együtt“ 's azzal ott hagytam. Pedig nem volt tréfa — oh a' szobaleányoknak jó orruk van az efélékben — tizen négy nap mulva nagy pompával megtörtént a' lakadalom, és az Árkosi ház felett eltörtett a' fekete pálcza, pardon nélkül!

Volt a' hogy volt addig, de bezzeg ezután kezdődött még az igazi városi élet, a' mint Kati megjövendőlte: üveges hintó, liberias cselédek, francia szakács, bálók, vendégség, 's a' manó tudná mind előszámlálni mik meg, egészen felforgatták a' házat, 's olyan zsbvársárt csináltak, hogy azt gondolta volna az ember éppen a' Babel tornyát építik. De a' mi leginkább nem fért a' májamhoz, az egy papagály volt egy nagy drót kalitkában az ebédülő házban; valahányszor mellette elmentem mindég azt kiáltotta: „tolvaj!“ — tolvaj az apád gondoltam magamban, 's még a' ki ide hozott sem volt jóféle; 's aztán meg egy kövér leány vagy asszony — ő tudja mi volt, a' kit madámnak hívtak, ennek semmit sem lehetett kedvére csinálni; mindég veszekedett a' cselédekkel, 's a' mi nekem fájt, nem engedte Lajos urfinak hogy magyarul beszéljen 's velem mint eddig játszódjék. Hígyjék el az urak nem vagyok igrig, és senkinek sem kívántam rosszát: de ezt a' két állatot csakugyan elbocsátottam volna a' Szamoson.

Ettől fogva a' tens urat nagyságos urnak kellett szólítani, így kívánta az asszony. Megvallom sehogy sem akar reá menni nyelvem, sem fejembe nem fért hogy miért? Kati azt mondotta: azért mert báró kisasszonyt vett el; én nem láttam ebben semmi nagyságos cselekedetet. Én csak egy szegény kórkatona vagyok, de láttam én a' mit láttam — a' tens vagy akarom mondani a' nagyságos urnak sem volt minden inyére, de a' házi békességért hallgatott, 's pedig az én rövid eszem szerént éppen azért nem kellett volna hallgatni. Én ha neki lettem volna, amugy kerülő szókkal megmondottam volna: feleség! elég volt már a' bolondság, több nap mint kolbász, Árkoson nekem szép házam van, mire itt a' drága házbért fizetni, szedd össze holmidet, holnap indulunk. Sokszor megint gondoltam magamban: áhá mi hajom nekem a' más dolgá-

vál, kiki a' maga háza előtt seperjen; de még is nem állhattam hogy ne boszankodjam: 's végre látván hogy mindennap még boldabbul megy a' dolog, egy reggel, az az 11 órakor, mert itt az időt is másképen számolják, bementem a' nagyságos urhoz 's így szólottam: szépen megkövetem a' nagyságos urat, nekem a' mint látom nincs itt mit keressek; nyul sincs már itt közelében, mind elölvödöztek a' borbély legények, bocsásson engem haza Árkosra, ott több zűkség lesz reám, itt ugy is van rajtam kívül is elég ingyen élő. „Menj jó Márton, menj—ugymond—'s jól gazdaskodjatok, csináljatok sok pénzt, mert ladd itt sok kell.“ Éppen a' nyelvem hegyén volt a' felelet, midőn a' nagyságos asszony belépett, 's én távoztam. Másnap reggel jó hajnalban, már útban voltam Árkos felé. Ezentul nem sokat tudok róla hogy folytak a' dolgok a' háznál: de gondolom csak ugy mint az előtt, mert a' tisztartó sokszor panasolta hogy nem győz elég pénzt küldeni Kolozsvárra. Esztendő sem tölt belé's pontosan előállott egy kis báró kisasszony a' kit Juliának kereszteltek. Kati irta meg nekem; még talán most is itt van a' zsebemben levele, hadd lássuk.

Ezen levelem Felbontását ajánlom Kolosfáról Tsukás márton kedves vadász Urnak árkoson szeretettel.

Kedves lelkem jó mártonkám!!

Mint hogy midőn elmentél egy tarka sebkentődet it hattad, tehát lelkem küldöm ezen eskpresustol aztán it nagy Keresztelő volt, juliának keresztelték már Vége hogy árkosra menjünk. a' Nagysás azon azt monta kláfirosni kel tanítani a' kis assonyt aztán franziául aztán táncolni, — tudod lelkem a' jános ágnessé meg Himlőzöt erősen tsuf lett aztán még egy papgájt vett a' nagysás azon, it erősen viselik a' nagy farokat vigyázz lelkem magadra, maradok örökre csokolo szolgád

Kati.

PS. szinte el felejtettem lelkem a' nagysás ur azt parantsolta kültjél minden héten Csötörtökön nyulat vaj más vadat mikor a' tizst a' buzát küldi a' piacsra. — aztán hogy ne ganakodjál másra ezt a' Levelemet irta téglasiné a' Szaboné a' ki lakik tudod lelkem ott az instruktor alatt. —

És így e' szerint az Árkosra való jövetelből semmi sem lett. Én csak Lajos urfit sajnáltam, 's hébekorba bejöttem Kolozsvárra csupán ötet meglátni. Így teltek el az esztendők egymásután. Lajos urfi már 18 esztendő volt, Julia kisasszony pedig 9 lehetett, midőn a' kisasszony mind két szemére tökéletesen megvakult. Volt nagy bánat a' háznál; mert a' mint Kati nekem azután megmondotta, a' nagyságos uréknak az volt a' kinézésök hogy Julia kisasszonyt elvették Lajos urfival, vagy is más szókkal: hogy a' kolozsvári contókat 's adósságokat Durákfalva rovására írják által. Ohé! a' szegény embernek is meg van az ő saját gondolatja, 's engemet sem tökkel ütöttek. Miután az orvosok a' gyógyításban 's talán a' nagyságos ur is a' fizetésben kifuradtak, tavasszal visszaköltöztek mindenestől fogva Árkosra. A' min leginkább csudálkoztam: a' két papagályt 's a' vastag madámot is elhozták. Még sem áll olyan rossz lábon — gondolám magamban — a' nagyságos ur erszénye, mint a' hogy képzeltem: ah én akkor nem tudtam, miért volt ott a' viceispán 's meg a' szolgabíró egy kolozsvári örménnyel együtt ebéden is vacsorán is. Egyébiránt Árkoson vig élet folyt, vendégek híjával soha sem voltunk: a' kolozsvári ifju urak a' környéket nagyon regényesnek találták 's nagy hajlandóságot mutattak a' vadászathoz. Én hagytam őket kedvökre csinálni, 's csak azon örvendtem hogy Lajos urfit mindennap láthatom 's beszélhetek is vele. Károly urfi sokszor eljött velem vadászniis, de Lajos csak ritkán, mert többnyire mindég a' szegény vakkal ült a' kertben, hol órákig elbeszélgettek együtt. Lajos urfi történeteket beszélt miket olvasott, vagy virágokat szedett, vagy fuvolázott, a' mit igen szépen tudott, 's a' vak nagy gyönyörűséggel hallgatta 's azután ezer kérdéseket tett, mellyekre Lajos urfi mind megfelelt, szóval egész praeceptora volt. Soha sem hittem volna hogy ifju embernek annyi türelme legyen. Szeme szünetlen rajta függött, minden legkisebb mozdulataira figyelmeztet, 's elleste kívánságá', mielőtt szó jött volna ajkaira. Minden szabad óráit a' vak társaságában töltötte, 's a' nagyságos urnak sokszor csak nem erőszakhoz kellett nyulni hogy magával vigye a' szomszéd helységekbe látogatóba. „Ki fog addig Juliánál maradni? min

fogná ő addig magát unni!“ így szólott rendesen, 's ilyenkor nem használt sem szép sem durva szó; míg nem a' vak hozzá ment, megfogta kezét 's nyájason hozzá simulva lassu hangon csak nem sugva mondotta: „kérlek édes Lajos“ 's Lajos töstént vette kalapját 's kész volt menni. Lelkemre mondom, én csak egy szegény kórkatona vagyok, de sokszor könny csordult ki szememből, mikor a' két gyermeket a' kertben egy terepély fa alatt a' zöldpázsinton olly bizadalmason enyelve láttam ülni, mint két angyalt a' paradicsomban. Ah a' ki látta volna ekkor a' kigyót is, melly az angyalok paradicsomát fel-dulta! A' két gyermek egymáshoz való ragaszkodásának minden örült az udvarban, legjobban a' nagyságos ur ki erre még mindegyre nagy reményeket épített: de senki annak annyi hasznát nem vette mint a' vastag madám, a' ki az unalmas felügyelői hivatal alól ez által magát felmentve képzelte, 's mikor a' két gyermek a' terepély fa alá telepedett locsogni, egész álló óráig is magokra hagyta őket, míg ő az alatt a' szilvába vagy a' szomszéd berekbe ment az instruktossal botizálni vagy hogy a' manóba is mondják, burjánokat keresni. Míg a' városokban laktunk, mindég gyalázta a' falusi életet, 's Isten bocsássa meg még a' természetet is leparasztotta; 's most egyszerre legnagyobb tisztelője lett a' szilvafáknak 's bámuloja a' burjánoknak!

Történt egyszer hogy a' nagyságos úrék kiszekereztek egy szomszéd faluba 's az urfiakat is elvitték magukkal. Lajos urfi, mielőtt szekerre ült, szivemre kötötte hogy gondom legyen Juliára: én megígérttem es nem teljesítettem. Higyjék el jó uraim még maig sem tudtam ezt magamnak megbocsátani. A' faluban táncz volt; Katinak nagy kedve jött oda menni 's engemet is hívott, 's én elmentem: mit nem tesz az ember a' fejércselédek kedvéért? aztán gondoltam magamban: ott a' madám, neki nincs egyéb dolga hanem hogy a' kisasszonyra ügyeljen: nem tudtam hogy éppen akkor volt órája az instruktossal a' fűvészetből. Mikor legjobban rugnók a' magyart, egyszer csak nagy lármát hallok: „tűz van! tűz van!“ nosza szaladok keményen az udvar felé; hát a' madám szobája ablakán láng és füst omlik ki. Az instruktor az udvar közepén tele torokkal kiabálja, „incendiom! incendiom! a' madámot se-

hol sem láttam, 's Isten bocsássa meg, a' vak eszembe sem jutott. A' cselédek is mind a' tánczban voltak; mit tegyek, felrohanok a' grádicson, be a' madám szobájába: hát az a' szoba közepén elájulva fetreng. Rázom, forgatom, csipem, mindent csinállok: nem mozdul. Teremtő Istenem mit csináljak: idő nem sok volt gondolkozni mert a' füst fojtott, a' tűz terjedett: próbálom felölelni; nem megyen, igen nehéz volt. Atkarolom derékban 's a' hogy lehet vonczolom ki a' szobából, 's lefelé a' grádicson. Mikor már szinte közepén lennék, hát rohan fel Lajos urfi, 's engemet meglátva kétségbeesett hangon kiáltja: „hol van Julia?“ Mintha mennykő csapott volna le mellettem úgy megrémültem, olyan lettem mint a' bálvány, erőm elszakadt, a' madámot elejtettem, 's ez mintegy zsák lehengetett a' grádicson. Még mindegyre mozdulatlan állottam helyemben, midőn Lajos urfi Juliával ölében, mint mikor a' forgó szél egy tollat felkap, elcsapott mellettem 's le az udvarra. Lábam nem birtak, lerogytam a' grádicra, nem láttam a' tüzet, nem érzettem a' füstöt, nem hallottam a' lármát, más, de hogy ki nem tudom, vezetett le. Az alatt a' cselédek is haza szaladtak, 's a' faluból is érkezett segítség; a' tüzet megoltották, melly hogy miből eredt maig sem lehet tudni. Kati ugyan azt mondotta, hogy ő látta volna a' madámot készületeket tenni krampampuli készítéséhez; de ezt csak nekem mondotta, 's én mint bűnös hallgattam vele. Lajos urfi nem tett nekem szemrehányásokat, de én érzettem hogy nagyot vétettem, ezentul úgy tekintetem őtet mint a' kinek adósa vagyok, 's adósságomat a' legnagyobb hívességgel tartozom lefizetni. E' történet után, még szorosabban ragaszkodtak egymáshoz az ifjak: Julia Lajos urfit élete megmentőjének nevezte. Lajos pedig ezentul nem távozott Julia mellől.

Azonközben mind közelebb jött az idő, mellyben az ifjak jövője felett határozni kellett. Károly urfinak eleitől fogva katonasághoz volt kedve, 's a' nagyságos ur azt mondotta hogy a' katonaság uri passio. Lajos urfi pedig bár mennyiszert kérdezték tőle: mi akar lenni? mindég azt felelte elhatározottan: doktor.“ És ha kérdezték tőle: miért? azt felelte: „hogy Juliának szemét meggyógyítsam.“ Ezt eleinte nevték, 's gyermekü kivánságnak hitték: de midőn mindég

csak azt ismételte, 's mint 19 éves ifju is elhatározottan a' mellett maradott, megegyeztek benne. És így határozattá lön: Károly urfi mint kadét mennyen a' lovassághoz 's én is vele mint legény; Lajos urfi pedig Bécsbe doktorságot tanulni. Én, minthogy már úgy is Lajos urfi mellett nem lehettem, megegyeztem benne, de csak azon feltétel alatt, hogy 6 esztendőre kötelezem magamat, a' meddig t. i. Lajos urfi Bécsben marad, a'zután pedig visszajövök az ő szolgálatjába. Ezek így megállapittatván meleg ősszel elindultunk, mindenik a' maga célja felé.

(Vége következik.)

IRODALOM.

Néhány szó általánosán megalapult ártalmas gyermeknevelési hiányok körül magyar szülőkhez. Irta Schoepf Augustz orvos- sebész doctor 'sat. a' pesti gyermek kórház főorvosa 's igazgatója 'sat. Pesten 1844. Nyomatott Landerer és Heckenastnál. 8adr. 35 lap. 40 kr. p. p.

E' munkácska, — mint czimje is mutatja — a' magyar szülők számára van írva; 's mi sietünk azt, lelkünk teljes meggyőződéséből, minden szülőknek, nem csak, de minden emberbarátnak, ajánlani.

Tartalma: Szegény gyermekek szomorú állapota, borzasztó halálzásuk, lelenczház. — Csecsemők anyjok 's dajkák általi szoptatása. — Csecs nélküli táplálás. — Ótvar 's hörkútegek. — Fogzási bajok 's megrögzött elöitéletek. — Himlőótás 's viszontótás. — Nevelés.

A' szerző egy gyermekkórház főorvosa 's igazgatója, 's mint ilyennek, kinek orvosi kezelése alatt több ezer gyermekek voltak, kétségen kívül több módja volt, mint bár melylyik másnak, tapasztalatokat szerezni a' gyermekkor, annak betegségei 's okai körül. És ezen tapasztalatok 's hosszú évek tanulmányának kincse van letéve e' munkácskában, mellynek mindenik külön cikkje mély tárgyismerettel és szeretettel, gyakorlati érettséggel van írva, és a' mi azt még becsesebbé teszi, az egészen meleg emberbaráti szeretet ömlik keresztül. Csak egy van a' mit e' jelen munka ohajtanunk hágy: vajha több ágaira is a' gyermekéletnek kiterjesztené a' szerző tapasztalatai közlését, 's vajha ébredne több 's jelesen erdélyi orvosainkban is figyelem e' fontos tárgyra, 's a' magyar litteratura ezen eddig parlagban heverő ágát gazdagítaná minél többilyen czélszerű 's közhasznu dolgozatokkal. E' jelen ismertetésnek csak is e' kettő célja: ajánlat és figyelem ébresztés; ezért úgy hisszük,

czélszerűbbet teszünk, ha kritikai bonczolgotások helyett, magát a' munkát engedjük szólani: — 's im közöljük az első cikket egész terjedelmében szórol szóra, és pedig nem csak mutatóványképen, hanem mert szeretnők azt mentől többek által olvastatni, 's ez által mentől többeket e' sz. ügynek megnyerni; szóval mert szeretnők az eszmét melly benne foglaltatik, hogy úgy tegyük ki, erdélyisíteni.

Szegény gyermekek szomorú állapota, borzasztó halálzásuk, lelenczház.

A' tárgy, mellyet magamnak e' cikkben kitéztem, olyan magában, és olyan magamban is, hogy az összefüggő tények 's gondolatok tömege miatt könnyü kezdetnél majd nehezebb leend a' reászánt csekély téren, azt kielégítőleg befejeznem. E' tárgy naponta szaporodó nagy mennyiben forog szemem előtt, — gyakran gondolkozásom, nem ritkán érzésem botránys, epezítő vagy borzasztó tárgya! — Ti magosra fölmeveltek — tudósok, bölcsék, erősek, — kik az emberben vajmi nagyot láttok, 's emberléttekben néha el is gögösültök — jönétek velem a' helyre, hol a' szegény gyermekek összetorlódnak; vagy mennétek ki még messzebb, hol a' nagy város élő sepreje tanyázik; hol szegénynél szegényebb teremteseket él, szomj, fagy, tudatlanság és vétek fogyaszt, kínoz és megemészt; — szeretnék ott némelly az embert illető kérdéseket hozzatok irányozni, mellyekre nekem nem lehet soha kedvező 's nyugtató választ találnom. Egyébiránt bárnüképen fogja is föl kiki különbözőleg a' drámát, esze 's eszmélete saajtsága szerint; minthogy az érzést elfojtani nem lehet — nem ideális, nem fellengző, vagy mesterkélt szempontból indulván, hanem a' legtermészetesebből — melly, ha úgy tetszik, szinte egoismusnak neme — csak még is azon kellene lennünk: hogy imez tudatlanság-, vétek- és inségben sanyargó emberség minél előbb az emberiség körébe fogadtatnék be; 's hogy oktatási és rendőrségi intézkedések által az, a' mi emberlétünk fogalmát olly nagyon csökkenté 's alázza, a' mi az érzőnek 's gondolkozónak fájdalom 's botránys, a' mennyire lehet, javittatnék, szüntetnék.

A' nép azon alja 's legalja, melly itt szóban forog, még igen távol van azon állástól, hol az orvos szava hozzá 's reá hathatna; ennek mindenek előtt egy kis nevelés és szigo-

ru rendőrségi fölügyelés szükséges. És ne higye senki tőlem, hogy a' nehézségeket, mellyek illy üdvös czélnak ellentállanak, át nem látom. Fölötte is tudom, hogy egy gyorsan terjedő városban, 's későn ébredett népségben a' teendőök tömege a' tehetségeket jóval fölülmulja. De még is csak kívánatos legalább az, hogy olly fontos tárgy, mint az említett, mértékfölött el ne hanyagoltassék.

Kétséget sem szenved, hogy a' legszegényebb földmivelő, a' paraszt, az emberiség sokkal méltányosb polczán áll, mint Pestnek igen számos lakosa. Itt télen nyáron nem kevés ember pinczékben lakik; ott született, ott nevedett a' gyermek — sötét gőzös helyen küzdvén gyengéd természetével sok elnyomórító befolyások ellen! Hány nem hal el kínos éhhalálban! hány nem nyujtogatja ki hijába viz után forróság által kiszáradt nyelvecskáját, 's reggeltől estig gyötrő szomjban oda vész! És a' külvárosok nem éppen legtávolabb részeiben sok földfölötti lakhelyek sem nyujtanak vigasztalóbb látványt. Egy kis szobácskában néhol egy dajka által 3—4 kisedet neveltetik, mellyek már első csecsemőkorban rántott leves és fekete kenyérral tömetnek tele, vagy néha mákonynyal vagy pálinkával eszközöltetik nyugalmuk. Igen, nem csak e' dajkák, kik nem ritkán 3—4 p. forintért vállalják el egy gyermek mindenneli tartását; hanem a' dolgozó nép — ha nem csalódom, leginkább a' Józsefvárosban — egy darab pálinkás kenyérral tömi a' zsenge organismusok tejhez termett gyomrocskáit, hogy kábultan estig elhallgassanak szüleik visszatérteig. Ez nem egyéb, mint gyermekgyilkolás; mert bizonynal mondhatni, hogy az eképen tartottak tízre nyolczan némi győzhetetlen bántalmak kínjaiban lassan odavesznek. Sok meleg szó hangzott már e' szokás ellen a' gyermekkórházban! hol ezelőtt nem ritka volt 2—3 éves beteg kisedeket születet nélkül pálinka után kiáltani hallani; 's szerencsések vagyunk, ha csak egy kis mértékben is e' szörnyű szokás elhárításához eszköz lehetünk. De, mondtam már, a' nép legalja hozzánk nem igen közelit, sőt visszairtózik olly tanácstól, melly egy részt megrögzött szokásaival, más részt durvaságával, vagy — 's ez a' legszomorubb! — teljes vagyontalanságával ellenkezik. Ennek oktatása, erkölcsi, értelmi 's vagyonszéli fölemelése: — ezek azon föltételek, mellyek ennyi kint, és vétket valahára legyöz-

hetnek! — Mert nem hiszem ugyan, hogy az emberi-ném, bármikép törekszik is társasági vagy statusi viszonyait javítani — és fog az e' czél után mindenkor visszautasíthatlan belső-tönből törekedni! — nem hiszem, akármilly idom- 's magosságra fejlődjenek az ember socialis viszonyai, hogy a' szinte egyenes belőstőnből csirázó jó-és gonosznak aránya valahára igen kedvezőleg változzék; de azt hiszem erősen, hogy a' főnebb említett nagy aránytalanság az emberek közt, miszerint az egyik milliókat pazérol, midőn millió felebarátai a' legnagyobb nyomorban testileg és lelkileg halnak vagy fajulnak el, — hiszem, hogy imez nagyszerű, külvizonyból csirázó, 's mintegy kivülről az emberre reá-kényszerített rosznak aránya mindinkább fog kisebbedni. Kell ezt hinnem; mert valóban horzasztó volna azon aránytalanság megmaradása! — melly szerint p. o. nálunk, e' virágzó fővárosban, olly közel a' gazdagság szinpadához, évenként bizonynal több száz ártatlan kisedet neveltettség és szegénység miatt kínok közt leheli ki kénytelen vett életét!

Legszörnyebb pedig a' házasságon kívül szülöttek sorsa. Engedelmevel azoknak, — kik tán egy részt az erkölcsiséget a' keménységig fölcsigazván, más részt az emberi természet némi hatalmas tulajdonit nem látszanak vagy nem akarják eléggé ismerni — példát hozok föl. Történik, hogy fiatal 's jó erkölcsű, de oktalan vagy gondatlan szogaleány — tán hiú remények, vagy ravasz csalatás mellett — anyává léssen. — Fizetése nem elég, hogy gyermekét tápláltassa, neveltesse; miből éljen, vagy mint élhet az anya vagy a' kised? — Éppen a' napokban, belépven a' gyermekkórházba, legelőször szemem megakadnak két nyomorék iker-kiseden, kiket egy szegény parasztnő hozott oda, hogy az intézetbe fölvetessenek. Nem lévén ezek betegek, csak másképp elnyomordtak, 's ágyaik is el lévén foglalva, azt kelle mondanom: nem vehetjük föl. Ekkor egy nem távol álló személy, halavány arczczal, ájulva lerogyik. Fölemeltetvén, ápoltatjuk őt; most erős görcsök ütnek ki rajta, 's annyira meglepik, hogy ezentul tovább menni képtelen lett a' szegény. És tört hanggal azt mondja: „csak rövid időre távoztam el uraságomtól, 's ha titkomat megtudják, elvesztem becsületeimmel együtt szolgálatomat“. Vigasztalám szegényt, — ki részint hallván, hogy gyermekei a' kórház-

ba most föl nem vétethetnek, részint az intézet igazgatójában véletlen megismervén urasága házi orvosát, az elébb érintett állapotba esett; de nincs szó, melly őt vigasztalhassa: „már mindenemet eladtam, úgy mond, hogy e' szegény ártatlanokért fizethessek; nincs többé miből fizetni; sőt minthogy már sokkal tartozom a' dajka-asszonynak, gyermekeimet visszahozta 's a' bíróság elébe akar idéztetni“. — Bizván urának ismert nemes lelkében, bátor valék őt nyomatékosan megnyugtani; és tüstént el is küldém legényemet az uri házhoz, ki nem sokára kedvező válaszszal tért vissza. — B....ky P. ur nemes tettei sorában az, a' mit é' szerencsétlen és súlyos búbetegségbe esett, nyomor- és anyai szeretettől összetört szegény személy és gyermekei fölsegélésére elkövetett, emberszeretet- és gyöngédséggel egyaránt tündöklend. De mégis mindent 's mindenkorra illy esetben egy ember, ki sokféle térszen jót, csak nem tehet — és így, mi leend ezeknek jövendőjök? — Mondok más példát. Betegség által a' legnagyobb szükségbe esett két özvegnő, — mindegyik több gyermekekkel — az egyik 's másik gyengéd csecsemőjét sem önmellével, sem étkekkel nem tudja többé táplálni, sőt ez utóbbiak által még keresetjökben önmagok 's nagyobb gyermekei fön-tartására hátráltatnak; — a' nyomoruság, inség 's betegség naponta nagyobb erőt vesznek rajtuk! 's a' nyomor sulya a' bűnnek örvényébe nyomja le őket. — Nem mondok többet sem ezen sem más hasonló esetekről, nem szólok azokról, midőn kétségbeesés végtére a' legerősb, 's legszentebb emberi érzést a' legborzasztóbb fokig semmisíti! nem azokról, hol szegénység, kétségbeesés és durvaság a' beteg kisedd sirása által végtére vadságra fölzendül-vék — és nem sokára tört kar vagy lábbal a' gyermekórházba hozatik illy sanyaruság ártatlan martaléka! — elhallgatom ezeknek részleteit, 's mély érzéssel azt mondom: hogy azok, kiket a' sors vagyonnal áldott meg, egy le-lenczház alkotásával nem áldozatot tennének, hanem szent kötelességet teljesítenének az emberiség iránt. És mig az alsóbb néposztály mind nevelési, mind vagyoni tekintetben jobb arányba nem lép a' gazdagokhoz, a' le-lenczház nem csak a' házasságon kívül szülöttek, hanem egészen elszegényedett, elnyomorodott szülők magzati számára is, — a' mint ez p. o.

Olaszthonban történik — kifejezhetlen jótéte-mény és csak nem sürgető szükség volna.

Igen, le-lenczház a' gyermekórház lényeges ikertestvére lenne, és ez által számtalan gyermekbetegség elháríttatván, nem volna olly tágas a' gyermekórház szomorú hatásköre! És ti, kik azt állítjátok, hogy a' le-lenczházak mintegy eszmeileg sanctionálják, és szaporítják a' házasságkülvü kicsapongásokat — ti nem gondoljátok meg, hogy le-lenczház nélkül most g y a k o r l a t i l a g fön-tartatik a' mindennemü embergyilkolás, elfajasztás és kétségbeesett kedélyek elvadulása? És miért ne mondjam ki? ha még igaz volna az is, a' mi nem bizonyult be sehol a' külföldön, hogy a' le-lenczházak miatt sokkal több házasságkülvü gyermek jönne a' világra; nem mér-e ezt föl a' bizonyult üdvös tény, hogy általuk olly számos ártatlannak szenvedése, elnyomorodása 's halála elháríttatik? Ha valamiben, valóban itt az okoskodásnak csak practicusnak kellene lennie. Ha pedig én, ki olly szerencsés valék a' gyermekórház áldásteli eszméjét először megpendíteni, és nagylelkü emberbarátok segítségével létrehozását eszközölni; — ha én, ki a' már virágzásba jött gyermekórház végső talpköveit ohajtva várom, most, hol még azon intézet nem bír olly tökéletes alappal, mellynél már egészen meg lehetne állapodnunk, — ha én mégis egy le-lenczház után fordítom itt vágyamat: ez bennem több fontos okok szüleménye. Nekem éppen a' gyermekórházban több alkalmam van, mint másnak akárkinek, a' le-lenczház szükségét érezni, ennek amazzali összefüggését átlátni; — 's azt hiszem, hogy a' gyermekórház *) illy eszme testesedése által — a' mi egyébkint ugysem igen hamar szokott történni — semmi esetre nem fogna veszteni.

Az eddig mondottak, könyvecském czimjében szigoron véve, nem foglaltatnak. A' kapcsolat az ezentúl mondandókkal azonban, ha úgy tetszik, található abban: hogy az alsóbb néposztály gyermeknevelése olly viszonyok közt nyomorog, hogy tanácsim őket nem is érinthetik; 's mégis a' szegényeket egészen mellőzni nem akartam; sőt melegen 's vajha hatányosan, ohajtók szószólni érettek! — Most pedig azon néposztályokhoz fordulok, mellyeknek gyermeknevelési hibái, ha nem csalódom, ha a' szülők úgy akarnák, tetemesen volnának javíthatók.

*) A' gyermekórház áldásdús hatása olly szembetűnő, olly szivrecható, hogy azon meleg részvétet, melly rövid idő alatt ez intézetnek szép alapot 's állást szerzett, mi sem téríthetné el tőle; 's az által hogy e' kórház évenként számos orvosnak gyermekgyógyászati oktatást 's gyakorlatot nyújt — hatása az egész házra erjed.